

Вашуленко Оксана Вікторівна,

науковий співробітник

відділу початкової освіти

Інституту педагогіки НАПН України

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З НАУКОВО-ХУДОЖНІМИ ТВОРАМИ

Важливість формування в учнів початкових класів умінь працювати з науково-художніми текстами зростає, оскільки вміння працювати з інформацією в сучасній початковій школі розглядається як особливе завдання. Адже науково-художні й науково-пізнавальні твори є «важливим джерелом формування світогляду учнів, збагачення їхніх знань про історичні події, видатних особистостей, різноманітні відкриття та явища природи» [1, с. 10].

Молодші школярі починають читати науково-художні твори у 2-му класі, але педагог ще не вводить цей літературний термін у їхній словник. Другокласники вчаться: розрізняти нехудожні тексти за відсутністю у їх змісті діалогів, яскравих образних висловів, наявністю наукових понять, фактів, історичних дат; здійснювати аналіз та інтерпретацію змісту нехудожнього тексту.

Уперше поняття *науково-художнє оповідання* вводиться в 3-му класі, а в 4-му учні глибше ознайомлюються з творами цього жанру. У процесі дослідження науково-художніх текстів учні 3-4 класів оволодівають такими вміннями: практично розрізнявати такі тексти з-поміж інших видів, самостійно знаходити в них достовірну, науково підтверджену інформацію; розкодувати графічну інформацію, яка міститься в тексті; перетворювати графічну інформацію в текстову; знаходити і розрізняти інформацію природничого, історичного, культурознавчого характеру; пояснювати явища природи, історичні факти, події, співвідносити їх з текстом; здійснювати смисловий аналіз змісту тексту; складати план; висловлювати власне судження щодо змісту тексту.

Тексти творів, що містять наукову інформацію, насичені відомостями, які вказують на суттєві особливості об'єктів, подають їхній опис, повідомляють про час і місце подій, розкривають особистісні риси відомих людей тощо. Щоб допомогти учням усвідомити цю інформацію, здійснити дослідження побудови і змісту науково-художнього тексту, обов'язково слід *дотримуватись певних вимог*: проводити системну словникову роботу (її можна здійснювати до читання, у його процесі й після первинного сприймання твору); актуалізувати життєвий, соціальний і читацький досвід учнів (нову інформацію, нові поняття треба засвоювати диференційовано, залежно від їх важливості для розвитку учнів та перспективи подальшого застосування в активному мовленні); використовувати різні види і способи читацької діяльності.

Відомо, що ілюстративний матеріал відіграє особливу роль у розумінні прочитаного. Тому слід добирати малюнки та світлини реалістичного змісту, що описують суттєві ознаки явища, події, об'єкта тощо.

Результатами засвоєння учнями змісту науково-художнього твору має бути розуміння ними суттєвих ознак описуваного об'єкта, смислових зв'язків між частинами тексту, здатність визначити головне в ньому, знання окремих фактів, послідовності подій.

Щоб допомогти учням правильно вибрати, осмислити й пояснити нову інформацію, необхідно організувати поетапне проникнення у зміст матеріалу. Робота вчителя над науково-художнім текстом відбувається в такій послідовності:

1. Актуалізація знань учнів про той об'єкт чи явище, про які йтиметься в тексті.
2. Підготовка до сприймання тексту, настанова на первинне сприймання твору.
3. Ознайомлювальне читання. Залежно від складності твору на початковому етапі педагог може прочитати його сам або у взаємодії з учнями.

4. Перевірка первинного сприймання твору школярами. Обов'язково треба виявити, чи правильно діти зрозуміли зміст прочитаного: про що (про кого) прочитали? Коли і де відбулися описані події? Які слова незрозумілі?

5. Пошукове читання. Повторне перечитування з метою пошуку учнями незрозумілих слів, понять, власних назв тощо. Обов'язково слід з'ясувати, чи зрозуміло дітям з тексту, що вони означають.

6. Аналітичне перечитування. На цьому етапі педагог ставить учням низку завдань, які вони мають виконати з опорою на текст. Наприклад: «Які запитання можна поставити до тексту?», «Які події передували описаним?», «Скільки тривала описана подія? Чи є щодо цього підказка у тексті?», «Яке речення (вислів) з прочитаного може бути підписом до малюнка (ілюстрації)?», «Знайдіть у тексті слова, що розкривають зміст заголовка твору». Аналітичне читання може бути основою для складання плану, переказу, характеристики явищ, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

7. Осмислення прочитаного. З допомогою педагога учні встановлюють зв'язок інформації, викладеної у творі, зі своїм життєвим досвідом, змістом інших творів, самостійно знайденими додатковими матеріалами.

8. Рефлексивні судження за змістом прочитаного. На заключному етапі варто залучити дітей до рефлексивної діяльності, поставивши кілька запитань. Наприклад: «Що з прочитаного було для тебе несподіваним?», «Що найбільше зацікавило?», «Кому б ти хотів розповісти те, про що дізнався?», «Чи маєш бажання дізнатися про це більше?».

Важливим і визначальним в організації роботи над формуванням у молодших школярів умінь досліджувати і взаємодіяти з науково-художніми текстами є мотиваційне забезпечення освітнього процесу, урахування рівня розвитку читацьких умінь школярів; застосування доцільно обґрунтованих методів і прийомів, які враховують специфіку опрацювання науково-художніх текстів; формування в учнів загальнопредметних умінь, які є визначальними для смислового сприймання науково-художніх текстів.

Література:

1. Савченко О. Пізнавальна література — скарбничка знань про світ. *Методичні особливості опрацювання науково-художніх оповідань*. Учитель початкової школи, 2016, № 8, С. 10-13.

2. Типова освітня програма для учнів 3-4 класів [електронний ресурс] <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.